

VÄITÖS NAURUN ASEMASTA VUOROVAIKUTUKSESSA

Markku Haakana *Laughing matters: A conversation analytical study of laughter in doctor-patient interaction.* Helsinki: University of Helsinki, Department of Finnish, 1999. 303 s. ISBN 952-91-1518-0 (moniste).

Markku Haakanan väitöskirja käsittelee naurua sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, tarkemmin sanoen naurua lääkärin ja potilaan keskustelussa terveyskeskuksen vastaanotoilla. Nauru on suhteellisen uusi tutkimuskohde kielellisen vuorovaiku-

▷

tuksen kannalta, ja Haakanan tutkimus on eräissä suhteissa alan pioneeriötä. Haakana osoittaa, mikä on naurun asema sosiaalisen toiminnan luomisessa ja tulkinnassa ja millä tavoin se muuntaa lausumien merkitystä yhdistyessään puheen kielelliseen ulottuvuuteen erilaisissa hienovireisissä sekventiaalisissa asetelmissä. Haakana osoittaa, että naurulla on monia muita tehtäviä kuin huumorin tai huvittuneisuuden ilmaiseminen; usein se ilmentää ongelmia vuorovaikutuksessa, hämillisyyttä, epävarmuutta, puheenaiheen arkaluonteisuutta. Kirjoittaja osoittaa vielä, että vuorovaikutuksen osapuolet, lääkärit ja potilaat, luovat identiteettiään osittain erilaisten nauramistapojen kautta ja avulla. Joitakin näistä seikoista ovat jo muut osoittaneet aikaisemmin, varsinkin Gail Jefferson, Candace West ja Viveka Adelswärd, joiden tuloksia Haakanan analyysit tukevat. Mutta hänen tutkimuksensa on aiempia paljon laajempi, systemaattisempi ja syvällisempi.

Haakanan tutkimuksen menetelmänä on keskusteluanalyysi, mikä tarkoittaa, että suuria määriä empiiristä aineistoa on litteroitu yksityiskohtaisesti ja aineistosta on analysoitu pikkutarkasti vuorovaikutukseen liittyviä piirteitä ja riippuvuuksia. Useita näytteitä käsitellään ja analysoidaan yksityiskohtiaan myöten tekstissä, ja tehdyistä havainnoista päädytään moniin yleistyksiin, jotka koskevat eri tyyppisiä naurutapahtumia (yhdessä nauramista, yksipuolista naurua, naurua erityyppisten puhejaksojen ja -toimintojen osana).

Haakana perustaa tutkimuksensa viideoituun aineistoon, jonka avulla hän voi näyttää, miten tietyt toimintatyytit tuetaan toistuvasti nauraen (tai hymyilemällä). Hän osoittaa, että useimmiten nauravat potilaat ja että tämä liittyy usein toimintoihin, joissa nämä problematisoivat lääkärin esittämiä tulkintoja tai hoito-ohjeita. Lääkärit turvautuvat nauruun enimmäkseen

neutraloidakseen sellaisia potilaiden ilmauksia, jotka voi kuulla valituksina tai joihin liittyy voimakkaita tunteita: naurulla lääkärit voivat pitää vuorovaikutuksen institutionaalisilla raiteilla ja neutraalina. Valtaosa lääkärin ja potilaan keskusteluiden nauruista on yksipuolisia, etenkin potilas nauraa yksin. Tällaisessa institutionaalisessa kontekstissa naurut eivät tosiaanakaan aina houkuta vastavuoroisuuteen. Itse asiassa useimmiten näin ei käy, sillä ne ovat useammin merkkejä vuorovaikutusongelmista kuin hassuista tai huvittavista asioista.

Haakanan työ on monilla tavoin itsenäinen. Vastaavia, yhtä kattavia tutkimuksia naurun ja kielellisen vuorovaikutuksen yhteistyöstä ei tutkimuskirjallisuudessa ole. Erityisen kiinnostava, urauurtava piirre tässä työssä on huolellinen analyysi hymyilystä vuorovaikutuksessa. Tekijä osoittaa että hymyily voi houkuttaa esiin naurun, että se on mahdollinen reaktio nauruun ja että sitä voidaan pitää lievempänä muotona reagoida tiettyihin naurettaviin tapahtumiin, joskus ehkä ratkaisunakin (etenkin lääkärin) ristiriitaiseen kommunikaatio-tilanteeseen: miten säilyttää neutraaliutensa ja ammatillisuutensa vaikuttamatta liian etäiseltä. Väitöskirjassa on monia muitakin samankaltaisia hyviä huomioita, kuten väitöstilaisuudessa osoitin.

Jotkin tehdyistä havainnoista voivat intuitiivisesti tuntua hyvinkin todennäköisiltä, mutta Haakanan analyysit osoittavat hienon hienoin yksityiskohdin, millä tavoin nauru, hymy ja kielellinen sisältö toimivat yhdessä vuorovaikutuksen aikana. Haakanan metodin hallinta on varsin korkeatasoista. Nauru ei ole triviaali asia eivätkä Haakanan siitä tekemät päätelmät ole missään nimessä triviaaleja. Silti ja vaikka tutkielmassa on monia vankkoja tuloksia, Haakana olisi voinut muotoilla päätelmänsä voimakkaammin ja pitäen enemmän silmällä

nauria koskevaa yleisteoriaa ja toisaalta
lääkärin ja potilaan vuorovaikutusta ja yleis-
emminkin institutionaalisen diskurssin
tutkimusta. ■

PER LINELL

Sähköposti: *linell@tema.liu.se*

Vastaväittäjän lausunnosta suomentanut
Auli Hakulinen.